

Iz dubrovačko-marokanskih diplomatskih odnosa

Zdravko Šundrica

(Svršetak)

Dana 26. travnja otputovali smo iz Maroka, i s nama skupa kapetan Božović i njegova posada, osim samo dvojice, koji su radi bolesti, ostali tamo u kući jednog kršćanina, kome smo ih preporučili. Na podne smo se sastali izvan gradskih vrata sa spomenutim pisarom kralja i sa pratnjama, i združivši se i izmijenivši pozdrave, nastavismo svoje putovanje prema Mogadoru.

Na rečenom putovanju stali smo tri dana i ja nijesam propustio da upotrebim sav mar, svaki dan i svaku večer kad bi se ušatorili, da se sprijateljim sa rečenim pisarom, i da mi postane blagonaklon, da bi kasnije, pri našem dolasku u Mogador, mogao postići od njega da mi pokaže pisma, prije nego mi ih preda, da mogu vidjeti njihov sadržaj, te da se znam vladati, u slučaju kad ne bi odgovarala našim željama.

Dakle, 29. travnja, prispjeli smo u Mogador. Pisar je odmah otišao da se nastani kod zapovjednika, a mi podosmo u kuću holandskog konzula, za koga smo imali preporučena pisma. Naposredno su došli do nas Gospoda braća Chiappe, nudeći mi svoju pomoć i usluge. Iz obzira prema meni, povedoše sa sobom u vlastitu kuću kap. Božovića i njegovog sina za prve dane, dok nijesmo našli kuću za naše stanovanje.

Sljedećeg dana, dne 30. rečenog mjeseca, dođe k nama u kuću rečeni kraljev pisar, koji je došao s nama iz Maroka. Pozdravi nas u ime Paše od Dukele, pružajući nam suviše jedan dar koji se sastojao od 6 krava, mnogo kokoši, brašna, te nam reče, da će nas sutra predstaviti Paši.

Odmah pri našem dolasku u Mogador, vidjeli smo i čuli, da je čitav teret broda već bio prodan. Bilo nam je rečeno također da su za nj dobili oko 30 tisuća tvrdih peča. Jadan kap. Božović i njegova posada bili su otišli na trg i vlastitim očima su vidjeli, da njihova odijela još stoje na prodaju, i stoga dodoše ravno pred nas, i sa suzama su nas počeli zaklinjati, da im dademo koji dinar, da mogu kupiti koje njihovo vlastito odijelo, da ne budu gotovo goli, kako su došli iz Maroka. Nijesmo mogli odbiti, da im ne dademo neku pomoć, kako stoji naznačeno u računu, koji sam podnio.

Na 1. svibnja, pošto smo bili pozvani od rečenog pisara, skupa s njime smo pošli na audijenciju kod Paše od Dukele, i predali mu dar, koji sam naznačio u računu. Pozdravili smo ga, preporučujući se njegovoj zaštiti i pomoći, jer smo bili njemu izručeni. On nam odgovori, da ovaj dan nije za obavljanje poslova, da će nas pozvati drugi dan, te pošto čuje naše zahtjeve, da će o svemu obznaniti kralja.

Poslije podne pošli smo posjetiti rečenog pisara, i zamolili smo ga da nam pokaže sadržaj pisma. Na to nam on odgovori, da je to vrlo osjetljiva stvar, ali da bi nam ipak za jedan dobar dar, udovoljio želji. Mi mu odgovorismo, da ćemo to vrlo rado učiniti, i da ćemo ga u isto vrijeme nagraditi za njegov teški trud, koji je imao, dok nas je pratio. On se na taj naš odgovor udobrovolji, i smjesta izvadi vani odgovorna pisma, dao nam je protumačiti po istom našem tumaču njihov sadržaj. Ono od Porte bilo je istog sadržaja, kao ono što sam ja nosio, ali nije bilo potpisano od kralja, jer su se dosjetili, da ni ono od Porte nije bilo potpisano od Velikog Gospodina, stoga također i odgovor su dali potpisati samo od rečenog Paše od Dukele, smatrajući ga kao Velikog vezira marokanskog kraljevstva. U sadržaju pak pisma Republici, opazismo, da kralj traži, da Republika pošlje svake godine jedan svoj brod u luke marokanskog kraljevstva, da se s istim posluži za prijevoz svojih hadžija.

Kad smo to čuli, ostali smo vanredno iznenađeni. Misleći u sebi, da u Maroku nema registara, da pismo nije ni potpisano od kralja, i da ga je napisao isti rečeni pisar, stadosmo mu odmah dokazivati, da je rečeni zahtjev za nas skrajnje štetan i da mi nijesmo u stanju da ga prihvatimo. Ako nam on učini ljubav, te ga ponese na trag u Maroko i ponovno napiše, bez rečenog zahtjeva, da ćemo mu ostati vječno zahvalni, i da ćemo mu dati osim 50 peča, koje smo mu dali da nam pokaže pismo, još drugih 100, čim primimo novo pismo bez rečenog zahtjeva. Čuvši rečeni pisar takve izjave i obećanja, odgovori nam, da će učiniti prema našim željama, i da će se pobrinuti, da dobijemo odgovorno pismo bez rečenog zahtjeva.

Dana 6. svibnja bijasmo ponovno pozvani na audijenciju rečenog Paše. Jer mi je bilo osobito na srcu, da mi stignu svjedočanstva, koja sam iz dana u dan očekivao od Krilanovića, da mogu još više dokazati našu nevinost, sigurnije isposlovati sklopljeni mir, počeh sam sobom premišljati, kako bi se moglo izmisliti nešto novo, čime bi se produžio naš boravak u Mogadoru, i da ne budemo naglo otposlani i prisiljeni otputovati, kako sam se bojao svaki čas, misleći na ono što nam se desilo u Maroku. Stoga na audijenciji kod Paše, na prvom mu mjestu izložih sve što nam se dogodilo, a zatim mu dodah, da se za zarobljenje kap. Božovića nije znalo u Dubrovniku u vrijeme mog odlaska i da sam stoga stoga primio nove naredbe od Republike da se zaustavim, i da čekam njezine nove naloge, iznoseći mu na kraju, da ćemo bez vraćanja broda i tereta, biti preteško oštećeni. Zamolih ga još da nam kod Nj. Veličanstva isposluje manifest mira, koji nam je obećao, te da bude pročitan na javnom Divanu, pred svim poglavcima i pred svim konzulima stranih nacija. Na čitavo ovo moje izlaganje, Gosp. Paša mi odgovori, da će pisati za manifest, i da će se zauzeti također i za brod, ali da za teret nema smisla ni misliti; da kralj ne će niti da se to spominje i da bi govor o tome predstavljao očitu pogibelj da ga se rasrđi. Ja mu ravno odgovorih, da su moje potražnje i molbe za brod i teret zajedno. Preporučivši se još više njegovoj zaštiti i pomoći, oprostismo se.

Razlog mog produženja boravka, nije bio samo što sam čekao rečena svjedočanstva Krilanovića, nego još, da ne budemo poslani prije nego nam stignu iz Maroka odgovorna pisma.

Dana 8. rečenog mjeseca, doznajući da rečeni pisar ima da putuje za Maroko, ponovno smo pošli do njega, da mu živo preporučimo naš posao, a posebno ponovno sastavljanje odgovornog pisma za Republiku. Uvjerio nas je, da će se potpuno zauzeti, i obećao da će nas utješiti. Dana 14. rečenog, primili smo pismo od rečenog prvog pisara, u kojem nas izvješćuje, da je isposlovao preinaku rečenog odgovornog pisma, i da traži obećani dar od 100 tvrdih peča.

Dana 15. rečenog, primili smo pismo od Krilanovića preko Gosp. Chiappe iz Tangera, a istim putem, na 17. stoga, pismo od vaših Ekscelencija sa poslanim svjedočanstvima iz Aleksandrije. Opazivši, da nam u rečenom cijenjenom pismu naređujete, da se u skrajnjem slučaju možemo poslužiti, poznatim prvim svjedočanstvima, koja su bila protiv Mlečana, vrlo smo se obradovali, što rečeno pismo nije bilo otvoreno od rečenog Gosp. Chiappe, kako bi se sigurno bilo dogodilo, da ga ja nijesam predusreo i uvjerio, da ne smijemo raditi protiv Mlečana.

Pošto smo primili sva rečena svjedočanstva, kao i rečene nove naredbe Vaših Ekscelencija, smatrali smo

da bi svaki novi pokušaj, da postignemo što tražimo, bio uzaludan, i da se sa svjedočanstvima protiv Mlečana, ne bi postiglo drugo nego rasrditi onu naciju, a možda i svaditi se s njom. Stoga smo smatrali da je bolje, i od veće koristi za opću stvar, da ih ne pokažemo, već uzevši samo ona, koja nam je poslao Krilanović i ona iz Aleksandrije i napisavši u svoje ime pismo kralju, stavismo ih u isto, i sa posebnim tekličem, preko rečenog Gosp. Paše od Dukele, poslasmo ih u Maroko. Tom prilikom napisasmo također pismo gorespomenutom O. Gvardijanu, španjolskom ministru, upozoravajući ga na ono što smo uputili, moleći ga da pazi, kakav će učinak proizvesti na kralja rečena svjedočanstva. Zamolili smo ga, da nas zatim povjerljivo izvijesti, što je u stvari i učinio, pišući nam da ih je kralj pročitao i da je rekao: što je bilo, bilo je.

Dana 21. rečenog bijasmo pozvani na audijenciju rečenog paše, na kojoj nadosmo rečenog Mokataru. Odmah pri našem dolasku bi rečeno: »Evo vam pismo od kralja i manifest uspostavljenog mira«. Pošto nam je bilo pročitano jedno i drugo, vrlo smo rado uzeli pisma, a za manifest smo ga zamolili, da ga objavi na javnom Divanu, pred svim poglavicama i svim stranim nacijama. Obecaše da će učiniti i otpustiše nas. Odmah za nama dođe rečeni Mokatar, da ga darujemo za njegov trud. Riješismo se, što smo mogli manjim troškom, kako stoji u računu, koji sam podnio, uvjeravajući ga, da smo potrošili sav novac, koji smo sobom ponijeli, i da smo za dar, što smo ga njemu dali, morali posuditi kod prijatelja, kod nekog 5, kod nekog 10 peča.

Dana 24. rečenog, bili smo ponovno pozvani na audijenciju kod rečenog Paše. Kad smo tamo došli, našli smo veliki broj ljudi, rečenog Mokataru, sve poglavice, sve ministre, sve konzule stranih država, i mnogo drugu gospodu. Odmah iza našeg dolaska, kao na javnom divanu, bio je pročitani i objavljen gorerečeni manifest. Pošto je svršio ovaj čin, i pošto smo primili manifest, na istom mjestu zatražismo od rečenih konzularija ova proglašenje, i da nam zatim dadu potvrde. Te potvrde imam čast da vam podnesem.

Na kraju rečene audijencije, rečeni gosp. Paša nam saopći i reče: »Vidite da je moj kralj učinio sve prema vašim željama, preostaje dakle, i sasvim je pravedno, da vi mome kralju dadete potpunu namiru, da ste bili sasvim zadovoljni, i da ne možete od njega ništa tražiti«.

Na ovo saopćenje, ostadosmo izvanredno iznenađeni. Računajući s jedne strane, da mi to ne možemo učiniti na nijedan način radi mnogih razloga, a da bi bilo previše opasno to zanjekati na javnoj audijenciji, u času se preporučih bogu, i dadoh onaj odgovor, koji mi je bio nadahnut, t. j. da ne ću propustiti da ga sutra poslužim, na način kako mi dozvoli moje stanje i moj položaj.

Čim smo se vratili kući, stali smo premišljati i proučavati, kako izaći iz ovog novog vrlo teškog škripca. Odlučili smo da mu dademo jednu izjavu, koja ne znači ništa, i koja nas nipošto ne obavezuje, kako se vidi iz samog originala, koji imam čast da vam podnesem.

Dana 31. rečenog poslasmo rečenu našu izjavu preko našeg tumača rečenom Paši, ostajući u neprestanom strahu, da li će sa istom biti zadovoljan, i da li će se velika poteškoća moći savladati.

Dana 4. lipnja ponovno smo bili pozvani na audijenciju kod rečenog gosp. Paše. Čim smo došli stade nas glasno grđiti govoreći: »Kakvu namiru ste nam poslali?« I bacivši nam je u lice, izrazi se, da je hoće imati na svaki način, onakvog sadržaja, kako nam je savjetovao. Nastojao sam se ispričati na sve načine i molio ga da odustane od rečenog zahtjeva, navodeći da smo mi obični nosioci pisma, da nemamo nikakvi službeni značaj, da bi svaka izjava koju bismo mi dali bila beskorisna za Nj. Veličanstvo, a za nas skrajnje štetna, kad bismo se usudili, da je dademo bez izričitog naloga Republike. Re-

kao sam mnoge druge stvari, ali se nikako nije dao skloniti. Opuštajući nas naglasi, da pod svaku cijenu hoće da dademo izjavu i da mu je donesemo. Na ovo novo saopćenje, nadahne mi bog, da se utečem nogama i milostima jednog od poglavica marokanskog kraljevstva, po imenu Hadžija Aragon, koga sam upoznao još kao dijete, kad smo ga sa pok. mojim ocem preveli sa našim brodom iz Smirne u Livorno. Ovo je ona osoba, koja je bila upućena kao poslanik iz Maroka u Carigrad, prilikom zarobljenja kap. Kopsića, a koji je sada u službi i u velikoj cijeni kod kralja i rečenog Paše od Dukele, koji zauzima položaj Velikog Vezira.

Ohrabrivši se dakle, poletih ravno u njegov stan, i sa suzama u očima, bacivši mu se pred noge, izložih mu nesretni položaj, u kome sam se nalazio, te mu rekoh: »Jedino me vaša Ekscelencija može osloboditi od ove nesreće, koja mi prijete«. On se raznježi, i jer me je već prvog časa, kako me je upoznao u Mogadoru, tisuću puta zagrlio i rekao, da me nježno ljubi, i da me smatra kao svoga sina, radi nježnosti koju je osjetio od mog pok. oca, uvjerio me da će se on zauzeti kod Paše, i da se nada sigurno da će ga razuvjeriti obzirom na rečeni zahtjev. Uistinu je i uspio, jer nam rečenu namiru nijesu više tražili, niti nam o njoj govorili.

Rečeni Paša od Dukele ne stanuje, niti ima svoje sjedište u Mogadoru, ali nam je rečeno, da je tu došao poslan od svoga kralja, da prisustvuje rasprodaji tereta broda kap. Božovića i radi raznih drugih posala.

Dana 5. lipnja, vidjesmo kako je otplovio iz luke brod kap. Božovića, pun razne robe za Salé. Kad smo to vidjeli, prestala je svaka naša nada da ćemo ga spasiti, i da ćemo se s njim moći vratiti u Evropu. Počeli smo dakle misliti na naš povratak. Kopnom nam je bilo nemoguće u ono godišnje doba, a morem vidjeli smo, da ne možemo na nijedan način, a da ne potrošimo barem 2000 peča. U onoj je luci bio brod kap. Župe, unajmljen od podanika onog kralja za Marsilju, ali kako je meni bio dan nalog, da se vratim preko Kadiksa, odlučih da se ponovno utečem milosti i zaštitu gorerečenog Aragona, i zamolih da zaduži Pašu, da u ime kralja prisili unajmljivače rečenog Župe, da nas prevedu u Kadiks sa čitavom posadom kap. Božovića. Rečeni Paša, skloni se da to učini radi prijateljstva sa rečenim Aragonom, ali nije mogao to da izvrši, prije nego dobije izričiti nalog od kralja. Međutim stavio je pod zabranu rečeni brod, da ne smije otploviti bez njegove nove naredbe, i smjesta uputi tekliča u Maroko, da je zatraži od kralja.

Dana 11. istoga mjeseca povratio se teklič iz Maroka i donio pismo od kralja rečenom Paši, koji nas odmah pozove k sebi. Naredi također, da dođe unajmljivač rečenog kap. Župe i saopći nam, da je primio izričiti nalog od Nj. Veličanstva, da rečeni brod kap. Župe mora da nas svih preveze u Kadiks, da na našem odlasku moramo biti darovani sa 50 dukata, koji iznose otprilike 60 tvrdih peča, ili u robi, ili u gotovom, prema našoj želji. Dade također najstrože naredbe svim zapovjednicima mjesta, da nas štite i posebno paze, i da ne dozvole da naša roba bude pregledana od carinarnice, ili od bilo koga. Zaželim nam sretan put, otpusti nas na vrlo lijep način, a on otprilike jedan sat poslije, uzjaši te u pratnji od 300 do 400 konja otputova za Maroko.

Do dva dana otplovili smo za Kadiks, gdje smo stigli 9. srpnja.

Ovo je, preuzvišena Gospodo, što pisah u mome pismu, da ne mogu povjeriti papiru, ali što ću imati čast, po svome povratku, podastrijeti pred vaše noge. Poslije podoh ravno k svim svojim prijateljima; i pokazah im proglašenje našeg mira. Budući da se stvar proširila po svim kancelarijama i kod svih posrednika, odmah se počеше nakrcavati naši brodovi, koji su se tamo nalazili, a također je napisana i okružnica za sve luke i tržišta.